

Markten en mededinging in de Nederlandse pensioensector

Prof. dr. S.G. van der Lecq

Pensioenen komen tot stand door bemoeienis van diverse partijen, die met elkaar onderhandelen en transacties sluiten. Elk van de schakels van de pensioenproductieketen kan worden gezien als een markt, die al dan niet goed functioneert. Na een schets van het markteconomisch en mededingingsrechtelijk kader wordt in dit artikel onderzocht hoe de diverse pensioenmarkten werken, met name de markt voor de uitvoering van collectieve aanvullende pensioenen en de markt voor pensioenuitvoeringsdiensten. Overstapbarrières kunnen de werking van markten beperken. Daarnaast is er een risico voor onderinvestering in innovatie van producten en processen: de dynamische efficiëntie. Doordat de besproken markten in beweging zijn en er daarnaast nieuwe markten ontstaan, verschillen de aanbevelingen per markt. Ze vallen echter veelal terug te voeren op principaal-agent vraagstukken, waarbij informatie-asymmetrie en investeringen in de relatie een belangrijke rol spelen.

1 Inleiding

De Nederlandse pensioensector bevindt zich in een eigen domein: enerzijds tussen markt en overheid en anderzijds tussen financieel en arbeidsrechtelijk. De pensioenregeling wordt gezien als arbeidsvoorwaarde, maar heeft ontegenzeggelijk een financieel karakter. De besluitvorming over pensioenregelingen is doorgaans voorbehouden aan sociale partners, maar vindt plaats binnen kaders van wet- en regelgeving en diverse vormen van toezicht. Door deze unieke positionering van de pensioensector zijn er veel partijen bij betrokken, maar is er ook een eigen sectorstructuur en -cultuur ontstaan. Daarin paste het lange tijd niet om de pensioensector vanuit een marktperspectief te bezien. Zowel de bemoeienis van economen met pensioenen als ontwikkelingen in de pensioensector en aanpalende markten, hebben hier verandering in gebracht. Dit hoofdstuk biedt inzicht in een marktbenadering van de pensioensector en schetst het toezicht op basis van mededingingswetgeving op diverse markten in deze sector. Hierbij staan de markt voor de uitvoering van pensioenregelingen en de markt voor pensioenuitvoeringsdiensten centraal. Beide markten zijn in beweging, zowel vanwege consolidatie als vanwege het ontstaan van nieuwe typen uitvoerders. Dit leidt tot nieuwe principaal-agentrelaties. Naast overwegingen van statische efficiëntie, zal worden ingegaan op de dynamische efficiëntie, zijnde de mate waarin innovaties plaatsvinden. Ook hierbij speelt de intensiteit en kwaliteit van de relaties tussen principalen en agenten een belangrijke rol.

Voordat in paragraaf 2 wordt overgegaan op een indeling in markten, wordt hier de gebruikelijke indeling van de pensioensector in pijlers besproken. Deze bestaat uit drie algemeen bekende pijlers en drie minder frequent genoemde pijlers (tabel 1). De laatste worden buiten beschouwing gelaten, omdat deze naar hun aard geen markten betreffen.

Tabel 1. De pijlers van de pensioensector

pijler	Inhoud	bespreking
0	Sociale zekerheid (bijstand)	niet
1	Staatspensioen (AOW)	niet
2	Collectief aanvullend pensioen	focus
3	Individuele pensioenproducten	kort
4	Opbrengsten uit vermogen (bijv. eigen huis)	niet
5	Menselijk kapitaal ('langer doorwerken')	niet

Daarbij wordt een markt gedefinieerd als een combinatie van vier zaken, namelijk vragers, aanbieders, een te verhandelen product of dienst, en een transactiemechanisme. Het transactiemechanisme omvat tevens de prijsvorming. Aangezien sociale zekerheid om niet wordt verstrekt en de beslissingen omtrent het eigen vermogen en het menselijk kapitaal in beginsel individueel worden genomen, is hier geen sprake van markttransacties.¹

Wat betreft de eerste pijler, ligt dat iets subtieler. De Algemene Ouderdomswet (AOW) is een volksverze-

Prof. dr. S.G. van der Lecq is bijzonder hoogleraar Pensioenmarkten (Cordares-leerstoel) aan de Erasmus School of Economics, Rotterdam.

¹ Daarbij kan worden betoogd dat beslissingen in de vierde en vijfde pijler worden beïnvloed door de situaties op andere markten, zoals die voor kapitaal, onroerend goed en arbeid. Recente innovaties zoals omkeerhypotheek en duo-/triobanen voor senioren zijn van invloed op de situatie en keuzes van (aankomend) gepensioneerden.

